

Ari Korhonen
varautumisen ja turvallisuuden asiantuntija

Suosituksia ja huomioita kuntavaalien 2021 vaalijärjestelyihin

Kuntaliitto on laatinut tämän oikeusministeriön vaaliohjetta täydentävän suosituksen kunnista tulleiden kysymysten perusteella. Suositus on tarkastettu yhteistyössä oikeusministeriön kanssa.

Mikäli paikalliset viranomaiset, oikeusministeriö tai terveydenhuollon viranomaiset ohjeistavat muuta, tulee em. tahon antamia ohjeita aina noudattaa ensisijaisina.

Kuntaliitto tukee kuntia terveysturvallisten ratkaisujen löytämiseksi ja antaa suosituksia oikeusministeriön antamien ohjeistusten lisäksi yhteistyössä oikeusministeriön kanssa.

Yleistä

Oikeusministeriö ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ovat antaneet vaaleja koskevat yksityiskohtaiset ohjeet kunnille. Covid-19 mukaiseen varautumiseen liittyvä ohjeistus löytyy täältä: <https://vaalit.fi/kuntavaalit-ja-koronavarautuminen>

- Vaalilaissa säädetään vaalijärjestelyistä, mutta terveysturvallisuus perustuu pääsääntöisesti ohjeistuksiin ja suosituksiin (lukuunottamatta eristystä, karanteenia tai paikallisen viranomaisen mahdollisesti antamia tartuntatautilakiin perustuvia määräyksiä).
- Terveysturvallisiin ratkaisuihin ei ole yhtä mallia, vaan ratkaisuissa tulee ottaa huomioon paikalliset olosuhteet (esim. mikä on paikallinen epidemiatilanne äänestyshetkellä, millainen on äänestyspaikan tilaratkaisu).
- Oman kunnan terveydenhuollon asiantuntemusta suositellaan käytettäväksi turvallisten ratkaisujen löytämiseksi.
- Oikeusministeriö on yhdessä THL:n kanssa antanut ohjeistukset vaalivirkailijoiden suojautumisesta eri tilanteissa. Vaalivirkailijat voivat halutessaan myös suojautua vieläkin paremmin, tapauskohtaisesti voi harkita erilaisia suojavarusteita maskien lisäksi kuten visiiri, suojahansikkaat, suojahattu, suojatakki jne.

- Oman kunnan/oman alueen terveydenhuollon ja tartuntatautien torjunnasta vastaavien viranomaisten asiantuntemusta kannattaa hyödyntää arvioitaessa suojautumisen tarvetta ja tarkoituksenmukaisuutta.

Kokoontumisrajoitukset

Aluehallintovirastot päättävät kokoontumisrajoituksista alueillaan. Rajoituspäätöksissä on käytetty termejä *yleisötilaisuudet ja yleiset kokoukset*. (... aluehallintovirasto kieltää tartuntatautilain 58 §:n 1 momentin nojalla maakunnan kuntien alueella kaikki sisä- ja ulkotiloissa järjestettävät *yleisötilaisuudet ja yleiset kokoukset*...)

Kokoontumislaisissa määritellään *yleisötilaisuuksien ja yleisten kokousten* ulkopuolelle julkisyhteisöjen viralliset tilaisuudet. Vaalit ovat julkisyhteisön virallinen tilaisuus, joten kokoontumisrajoituspäätös ei muodollisesti koske näitä. Tästä huolimatta aluehallintovirastojen päätösten mukaisia henkilörajoituksia kannattaa pyrkiä noudattamaan niin pitkälle kuin mahdollista myös vaalijärjestelyissä. Epävarmoissa tilanteissa tulee kääntyä aluehallintoviraston puoleen.

Eristys, karanteeni ja omaehtoinen karanteeni

- a) Eristys (tartunnan saaneet, tartuntatautilaki 63 §)
 - Tämän hetken käsityksen mukaan eristykseen kotiinsa määrätyillä ei tule olemaan äänestämismahdollisuutta kuntavaaleissa 2021. Koronavirustartunnan saaneita rekisteröidään tämänhetkisessä epidemiatilanteessa noin 400-600 henkilöä päivittäin ja nämä henkilöt määrätään keskimäärin 10 vuorokaudeksi eristykseen.
- b) Karanteeni (lääkärin määräämä, altistuneet, tartuntatautilaki 60 §)
 - Karanteenissa olevat voivat äänestää kahdella eri tavalla. Toinen mahdollisuus on kotiäänestys ja toinen mahdollisuus on, että ääni vastaanotetaan äänestyspaikan ulkopuolella. Karanteeniin määrätty ei saa tulla sisälle äänestyspaikkaan.
 - Oikeusministeriö suosittaa, että karanteeniin määrätty äänestävät vaalipäivänä. Kunnat voivat järjestää mahdollisuuden karanteeniäänän jättämiselle myös ennakoäänestyspaikalla. Tiedossa on, että joissakin kunnissa tämä on harkinnassa.
 - Kotiäänestykseen hakeutuvien määrää on erityisen vaikea ennakoita tällä hetkellä. Jos paikallinen epidemiatilanne pahenee juuri ennen vaaleja, voi kotiäänestykseen hakeutua paljonkin ihmisiä.

Kotiäänestys on varattava ennen ennakoäänestyksen alkua 6.4. klo 16 mennessä.

- Kunnan kannattaa seurata karanteenimäärien kehittymistä yhteistyössä paikallisten terveydenhuoltoviranomaisten kanssa ja ennakoida mahdollisesti kotiäänestykseen tai vaalipaikoille hakeutuvien karanteeniäänestäjien määrää.

c) Omaehtoinen karanteeni

- Omaehtoisessa karanteenissa olevat tulevat äänestyspaikoille normaalisti. Omaehtoisessa karanteenissa olevien äänestykselle ei ole annettu erityisiä ohjeita. Henkilön ilmoittaessa olevansa omaehtoisessa karanteenissa on suositeltavaa pyrkiä ohjaamaan henkilö äänestystoimitukseen erikseen kontakteja vältellen. On harkittava tapauskohtaisesti, voisiko terveysturvallisuuskäytännöstä myös tällaiselle äänestäjille mahdollistaa esim. äänen noutamisen ulkoa.

Karanteenin ja eristyksen tavoitteena on estää koronavirusta leviämistä.

	Milloin ja mitä?	Miten toimin?
 Omaehtoinen karanteeni	 Jos odotat koronatestiä tai tulet ulkomailta Suomeen, sinulle suositellaan omaehtoista karanteenia.	 Vältä kontakteja kodin ulkopuolisiin. Saat ulkoilla, mutta pidä yli 2 metrin turvaväli muihin ihmisiin. Älä mene kauppaan, töihin, apteekkiin tai harrastuksiin. Jos saat koronavirukseen sopivia oireita, mene testiin. Noudata aina tartuntatautilääkärin antamia ohjeita.
 Virallinen karanteeni	 Jos olet altistunut koronavirukselle. Tartuntatautilääkäri tekee määräyksen, kertoo karanteenin pituuden ja antaa muita ohjeita.	
 Eristys	 Jos olet sairastunut koronaan. Tartuntatautilääkäri tekee määräyksen, kertoo eristyksen pituuden, ohjaa hoitoon tai antaa hoito-ohjeita.	 Huomioi annetut ohjeet. Jos olet kotona, vältä kontakteja myös perheenjäseniin mahdollisuuksien mukaan.

#koronavirus

Lähde: THL 2021, 25.1.2021

Yleisiä vaalikoulutuksessa painotettavia terveysturvallisuuteen liittyviä asioita

- Yleiset terveysturvallisuusohjeet
- Suojavarusteiden käyttö
- Maskien ym. suojavarusteiden kierrättäminen äänestyspaikalla

- Vaalipaikoille muodostuvat jonot - miten valvotaan, ohjeistetaan, jaetaan suojarusteita
- Kynän käyttö
- Henkilöllisyyden todentaminen, maskin laskeminen kasvoilta
- Äänestyspaikan terveysturvallinen puhdistaminen
- Lähikontaktien minimointi asioinneissa (asiakirjojen allekirjoittaminen, kuoren sulkeminen, henkilöllisyystodistusten näyttäminen)
- Karanteenissa olevien henkilöiden äänestämistilanteisiin liittyvät erityisjärjestelyt tapauskohtaisesti

Kotiäänestys

Kotiäänestysten määrä on pysynyt kohtuullisen vakiintuneena eri vaalien välillä. Kotiäänestyksessä valtakunnallisesti äänestää noin 8000-9000 henkilöä. Nyt covid-19 tilanne vaikuttaa kotiäänestyksiin ja kunnilla on haasteita arvioida, kuinka moni tulevissa vaaleissa äänestää kotona.

Jos arvioitaisiin, että karanteeniin 10 vuorokaudeksi määrättyjä olisi ennen ennakkotiäänestysten alkua valtakunnallisesti suunnilleen 8000-9000 ja heistä äänestysikäisiä olisi noin 5000, voisi kotiäänestysten määrä noin puolitoistakertaistua. Arvio kuvastaa koko maanlaajuista keskiarvotilannetta, paikallisesti tilanne voi poiketa suurestikin tästä.

On kuitenkin huomioitava, että kotiäänestys voi covid-19 tilanteen johdosta olla yleisempää kuin aikaisemmin erityisesti iäkkäiden tai riskiryhmäläisten keskuudessa. Kotiäänestysten määrään kuitenkin todennäköisesti vaikuttaa rokotusten eteneminen, eli kuinka moni on saanut rokotuksen ennen äänestystä. Paikallisesti on suositeltavaa seurata karanteenimäärien kehitystä hyvissä ajoin ennen äänestysten alkua ja tehdä arvioita sen perusteella. Mahdollisuuksien mukaan paikallisesti on suositeltavaa toteuttaa esimerkiksi kysely, jolla voidaan kartoittaa kotiäänestystä pyytävien lukumäärää.

Ainakin seuraavat asiat on suositeltavaa läpikäydä kotiäänestysten lukumäärää arvioitaessa:

- mikä on ollut aikaisemmissa vaaleissa kotiäänestykseen tulevien lukumäärä (kuntavaalien äänestysaktiivisuus oli viime kerralla valtakunnallisesti 58,8 %)
- kasvaako kotiäänestysten määrä tavanomaisten kotiäänestysikäluokkien keskuudessa, onko heidät ehditty rokottaa vaaleihin mennessä ja vaikuttaako se äänestyskäyttäytymiseen, voiko asiaa selvittää ennakkoon (kyselytutkimus?)

- mikä on päiväkohtainen tilanne karanteeniin määrättyjen osalta (huom! karanteeneissa ovat siis altistuneet, sairastuneet määrätään eristykseen, eikä heidän luokseen voi mennä)
- kuinka moni karanteeniin määrätty on äänestysikäinen (äänioikeutettu)
- kotiaänestys on varattava ennen ennakkoäänestyksen alkamista 6.4. mennessä - kuinka paljon ennen ennakkoäänestyksen alkua on sellaisia karanteeniin määrättyjä, joiden karanteenimääräys poistuu vaalipäivään mennessä (toisaalta osa heistä saattaa silti pyytää kotiaänestyksen) - karanteenien kesto kannattaa tarkistaa oman kunnan tartuntataudeista vastaavan kanssa, tavanomaisesti 10 vrk.
- mikä on paikallinen arvio covid-19 kehityksestä ennakkoäänestykseen ja edelleen vaalipäivään mennessä
- Kotiaänestyksen järjestämisen yhteydessä kannattaa paikallisesti selvittää, miten mahdollisesti toimitaan niissä kotiaänestystilanteissa, joissa karanteeniin määrätyn kanssa samassa taloudessa asuu eristykseen määrätty henkilö.

Ennakkoäänestys

- On todennäköistä, että ennakkoäänestyksen suosio kasvaa. Tämä kannattaa huomioida ennakkoäänestyspaikan järjestelyissä - mihin jono muodostuu ja kuinka pitkäksi se voi muodostua, onko syytä merkitä jonotusalue erikseen jne.
- Ennakkoäänestyksen mahdollinen suosion kasvu kannattaa huomioida myös ääntenlaskennassa, aikatauluissa ja järjestelyissä.
- Oikeusministeriön ohjeessa on todettu ennakkoäänestyksen osalta seuraavaa:
”Ennakkoäänestys voidaan toteuttaa vaalitoimitsijoiden harkinnan mukaan ulkona vaalilain säännöksiä noudattaen (56-61 §) joko kokonaan tai yksittäisten äänestysten osalta ennakkoäänestyspaikan välittömässä läheisyydessä. Vaalilain säännöksiä noudattaen myös sellainen järjestely voi olla mahdollinen, jossa äänestäjä ei poistu autostaan, jos pysäköintipaikka on luontevasti ennakkoäänestyspaikan välittömässä läheisyydessä. Näissä tapauksissa vaalitoimitsijan tulee erityisesti huolehtia siitä, että vaalisalaisuus säilyy. Jos ulkona otetaan vastaan yksittäisiä äänestyksiä, ne otetaan vastaan manuaalisesti (lähetekirje täytetään käsin ja äänestäjän nimi merkitään äänestäjistä pidettävään luetteloon).”
- Oikeusministeriö suosittelee karanteeniin määrättyjen äänestystä vaalipäivään. Mikäli kunta järjestää ulkoäänestysmahdollisuuden myös ennakkoäänestykseen kannattaa pohtia, sallitaanko tällöin myös karanteeneissa oleville ennakkoäänestysmahdollisuus. Tässä kuntien kannattaa myös

tehdä alueellisesti yhteistyötä, ennakkovaikannestys ei ole sidottu vaannestajan kotikuntaan.

Vaalipäivän vaannestys

- Joissakin tapauksissa vaalipäivän vaannestyspaikoille voi muodostua jonoja, jotka ulottuvat ulos asti. Jonotusalueen tulisi olla suljettavissa siten, että kun vaalipaikka suljetaan, voidaan myös jonotusalue sulkea ja valvoa, ettei siihen pääse kukaan vaalipaikan sulkeutumisen jälkeen.
- Mikäli jonoja syntyy ja vaannestaminen kestäisi kauemmin, tulee tapauskohtaisesti varautua myös siihen, että parkkipaikat ja liikenne vaannestyspaikan lähistöllä saattavat ruuhkautua. Ennakkotiedottaminen, parkkipaikkojen osoittaminen muualta yms. paikalliset ennakkojärjestelyt ennaltaehkäisevät ruuhkien syntymistä.
- Jonotusalue kannattaa merkitä ulos esim. sulku- ja huomionauhoilla. Järjestäjän kannattaa arvioida aikaisempiin vaaleihin perustuen, kuinka pitkiksi jonot voivat muodostua turvaväleillä.
- Jos mahdollista, maskeja voisi jakaa vaannestäjille vaannestyspaikan sisään-tulon ulkopuolelle varustetussa palvelupisteessä, josta myös mahdollisten ulkojonojen valvontaa voisi suorittaa.
- Vaalihuoneistojen sulkeutuminen, jonon erottaminen ja jonotusalueen sulkeminen – pohdittava etukäteen karanteeniäänestajakysymys vaalihuoneistojen sulkemisaikaan - milloin todetaan saapuneen paikalle ja miten karanteeniäänestys päättyy.
- Joillakin paikkakunnilla on pohdittu vaalipäivän karanteeniäänestykseen mallia, jossa eri vaannestysalueilla olisi yhteiset vaaliavustajat. Tällöin jokainen lautakunta nimeäisi saman henkilön lautakunnan vaaliavustajaksi ja tämä henkilö voisi tulla suojavarustuksessa avustamaan karanteeniäänestäjien vaannestyksessä siten kuin oikeusministeriö on ohjeessaan määrännyt.

Vaalivirkailijoiden saatavuus

Vaalivirkailijoista vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien jäsenet ovat luottamushenkilöitä (vaalikelpoisia kunnan luottamustoimeen) ja vaalitoimitsijat työsuhteisia henkilöitä. Lisäksi vaalilautakunnat nimeävät vaaliavustajia. Vaalivirkailijoiden kelpoisuudesta ja muista vaalivirkailijoihin liittyvistä kysymyksistä löytyy lisätietoa esim. Kuntaliiton yleiskirjeestä 23.10.2020 <https://vaalit.fi/documents/5430845/39436072/03+Kuntaliiton+yleiskirje+kunnanhallituksille.+Vuoden+2021+kuntavaalit%2C+13.10.2020.pdf/340e0786-c02f-5f9b-bc13-56794c867fb3/03+Kuntaliiton+yleiskirje+kunnanhallituksille.+Vuoden+2021+kuntavaalit%2C+13.10.2020.pdf?version=1.5&t=1612874167884>

- Tarvittaessa voi pyrkiä rekrytoimaan myös kunnan omaa henkilökuntaa vaalitoimitsijoiksi. Työnantaja voi tietyin edellytyksin siirtää henkilökuntaa eri tehtäviin kunnan sisällä. KT Kuntatyönantajien asiantuntijat neuvovat esimiehiä työnantajan direktio-oikeuden käytössä sekä työsopimuslakiin ja työsopimukseen liittyvissä kysymyksissä.
- Tällä hetkellä on selvityksessä, voidaanko kotiaänestyksen vaalitoimitsijat rokottaa ennen äänestystoimitusta.

Viestintä

Viestinnällä tulee näissä vaaleissa olemaan erityinen merkitys. Äänestysaktiivisuuteen vaikuttaa se, mielletäänkö äänestystilanne turvalliseksi vai ei. Vaalit eivät myöskään näy ”turuilla ja toreilla” kuten aikaisemmin. Kuntien kannattaa varautua paikallisesti tehostamaan viestintää vaaleihin liittyen, vastata eniten kysyttyihin kysymyksiin esim. verkossa ja mahdollisuuksien mukaan pohtia ennakoon laajasti ohjeistusten näkyvyyttä ja selkeyttä vaalipaikoilla. Oikeusministeriö ja THL laativat myös äänestyspaikoille tarkoitettuja julisteita, joita kunnat voivat hyödyntää viestinnässään.

COVID-19 tilanne on rajannut ehdokkaiden mahdollisuuksia vaalityöhön, joka tulee kuntavaaleissa siirtymään sosiaalisen median alustoille ja mainoskampanjoihin. Ehdokkaiden mahdollisuus esitellä itseään, näkemyksiään ja kampanjoida kuntavaaleissa tärkeiksi katsomiensa asioiden puolesta on merkittävä osa demokratian toteutumista. On toivottavaa, että kunnat pyrkivät yhteistyössä paikallisten ryhmien kanssa tiedottamaan vaaleista ja mahdollistamaan ehdokkaiden näkyvyyttä normaalia enemmän.